

МИОДРАГ КРСТИЋ * * * *

БЕСНИ

РОМАН О КРАЉЕВОМ ЗАШТИТНИКУ

Copyright © 2014, Миодраг Крстић
Copyright © овог издања 2018, ЛАГУНА

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

1.

Разарач *Дубровник*, чедо Yarrow Shipbuilders Ltd., гоњен моћним Парсоновим парним турбинама, секао је таласе Јадрана недалеко од албанске обале, носећи на крменој палуби, у заклону топа број четири, заставама, флоровима и венцима ушушкано, мртво тело српског престолонаследника и југословенског краља Александра Првог.

На командном мосту комодор Армин Павић и капетан фрегате Владимир Шашкијевић целог преподнева, осим издатих команди, других речи нису изговорили. Ђуте и гледају одсутно, час ка већ невидљивој Италији, час ка албанској обали крај које брод промиче.

Тајац је и на палуби и све наниже, до задњег кутка машинског одељења. Говори само онај ко мора, и колико мора. Чудна је та тишина што се спустила на брод.

Није она ствар протокола, а није ни одраз туге и бола, који могу бити и глумљени; не, она је плод потиштености и страха који се не дају скрити јер су толико густии да се човеку чини да би их ножем могао сећи.

За краљем се не жали, од краљеве смрти се страхује! Тугују само најближи, а сви остали се питају – шта ће бити сада?

Неки на броду узрујани су и гневни, и њих узрујаност и гнев поплаве на махове, као морски таласи, па се исто тако и повуку, пошто се разбију о хриди немоћи да икако буде промењено прекјучерашње поподне у Улици Канабијер у Марсељу.

Некима све изгледа као ружан сан, и отаљавају своје сасвим одсутно и механички, и као да се надају скором буђењу.

А има и оних који сву снагу троше на то да се не одају неким славодобитничким гестом, неким злобним коментаром или циничним осмејком.

Саветник Иван Тимотијевић сврдлајућим погледом полицајца, који је све илузије о људском роду, ако их је икада и имао, давно већ сахранио међу корицама досијеа своје каријере, препознаје их у тренуцима њихове самопоузданости, када мисле да нико не обраћа пажњу, или да не уме да растумачи њихова сашаптавања, намигивања, завереничка подгуркивања. Али он у овоме часу о томе не брине.

Не брине зато јер је *Дубровник* слика и прилика државе под чијом заставом плови: свега и свачега има на његовим палубама. И Иван зна да оно што вреди на једном кутку палубе, једнако као и оно што вреди на једној тачки територије те краљевине, нема одјека на осталом делу брода, као ни на пространствима велике шарене тканице, разапете између мора и планина, између Истока и Запада. Та је држава њему један нови Вавилон, само без зидина, без свести о припадности,

нужно и без лојалности. Па нека их, нека свако ради како му воља и нека плати цену тога, вели Иван за себе.

Ивана мучи нешто сасвим лично – њему је ово већ други пут да се кући враћа поражен, пратећи ковчег са мртвим телом човека за чију је безбедност био задужен.

Он никако не може прихватити да је било његове кривице. Ни сада, када је био само један међу неколико туцета чувара, ни онда, пре тринаест година, када му је тако сурово била дата лекција да у његовом послу не сме бити фамилијарности.

Поново, по ко зна који пут, он проживљава тај дан, у једном присилном сећању коме се не може одупрети. Летњи дан у Делницама, подне је, вруће је чак и ту, на хиљаду метара, и свак би радије био доле, на мору, па и Иван, али служба је служба. Он хода парком за децом *министира на располајању* Милорада Драшковића, министар корача мало испред њих, Иван се разврће на све стране, окреће главом као сова. Полудесно, кружном стазом, мало за њима, двојица жандарма, наоко на свакодневной патроли, али се благо наклоне када им се поглед сусретне са Ивановим: „Ту смо“ – као да веле тим гестом – „само се држимо *дискрејно*, како је министар казао, да не бисмо иритирали *йучансйво*.“

Весела, раздрагана гомила, људи уживају; нико није сумњив у тој шареној сликовници. Ни они што шетају, ни онај тамо на клупи, у јефтином сивом оделу, што као да чита новине.

„Иване, дај им тамо, молим те, рашири ћебе, нека мало седну и ужинају“, каже министар Милорад Драшковић, пошто је десетак метара испредњачио и сео на клупу са старијим сином Радојем. И Иван климне

главом, заборави на пролазнике, на министра, на жандарме, на све остало, иако му није посао да забавља децу, него да чува њиховог оца. Али како рећи тако нешто? Кад је већ постао члан породице.

– Јесам ли те тамо послао да пазиш на терористе? Или да изиграваш дадиљу? – преслишаваће га у Београду министар Прибићевић.

– Да си стајао где ти је било место, то се не би десило! Дрипац би наишао, видео тебе, и продужио!

Иван стоји погнут и скрушен, гужва шешир, пропада у земљу од срама.

– Дајем ти месец дана слободно; остави пиштољ и лисице у депо, па се изгуби мало из Београда. Иди тамо, код твојих у ону твоју Дубраву, Дубравицу, како ли се већ зове, шетај и спавај. И немој да си случајно причао са новинарима! А ни са сељацима.

„Ево, овде ће бити добро“, показује Иван министровом синчићу Слободану и ћеркици Бојани место на травњаку, чека их да одлуче, онда раствара ћебе које је донео у зембиљу и у том часу, о сви свети, у том часу, он заправо и не зна шта га је то заглухнуло – некакав пуцањ, или врисак: „Хватајте га!“ – то се измешало, стопило у једну експлозију.

Све што је имао у рукама, пада на земљу; он се маша револвера под пазухом, па се окреће да погледа стазом и види Милорада како устаје са клупе, чини два-три корака и пада, грабећи руком по ваздуху за неком приликом у јефтином сивом оделу, и потом остаје непомичан, док се бегунац даје у бесомучан трк. „Стој!“ – виче Иван, а бегунац се окреће ка њему дижући оружје, Иван пуца, брзо, утренирано, хиљадама пута поновљеном радњом, готово без нишањења, бегунац пада, млитаво и без свести, али

не на земљу јер га прихватају руке жандарма који су дотрчали преко травњака, не обазирући се на куршуме што су им зујали око ушију.

Потера је готова док би се човек осврнуо, тренутно свршена, као и атентат, Иван пада на колена; за овај се посао спремао годинама, а пропао је за трептај ока, није дуже трајало.

Један од жандарма пришао је палом министру, па онда погледао ка Ивану и завртео главом, уместо да изговори речи које је мучно казати. Други жандарм ставља лисице обореном убици и два-три пута га удара песницом у слабине, нема везе што је овај у несвести, битно је да он себи даде одушка.

Какав то може бити човек, који се дрзне да на очи малене деце убије њиховог болесног оца? Па ту не може имати значаја ни то је ли овај убици ишта скривио, а полицајци знају да ни тога нема, знају они већ одавно чија се рука пружила да пуца у главу краљевине. Жандарм се мора обуздати јер се народ већ окупио и гледа, и то – љутитим, непријатељским очима!

„Репресија!“ пишу новине, већ су и ту реч научили, мада се не могу заклету је ли таквог нечег било и у време маџарске власти, само што се није смело рећи, или је то донео тек полицајац Краљевине Србије, коме се може казати шта је коме воља јер најзад – слобода је! И – браћа смо, кажу, а браћи је све дозвољено.

Увече се у Делницама у многим кућама славило, ружно и нељудски. Иван је о томе написао извештај Министарству унутрашњих дела, министар Прибићевић му је одговорио решењем о суспензији до завршетка истраге. Убица је ухваћен и биће кажњен, све остало може бити само политички проблем!

Политички проблем, сматра Иван, то је ништа друго, него оно кад се не сме рећи што би требало и кад се не сме чинити што је нужно учинити. Али шта он зна о томе, он је само полицајац.

За његовим леђима наједном се зачу гласан жагор, који се нетом претвори у општу вику. Иван се осврте ка људима који су јурили на ограду палубе, па онда погледом испрати у правцу који су показивали сумануто машући рукама. Десно од брода, на само стотинак метара, ронила се подлокана обала и бучно се обрушавали одваљени комади тла. Иван у први мах није уочио ништа осим тога, али у следећем тренутку следи му се крв у жилама и диже коса испод халпцилиндра.

Јасно обасјане подневним сунцем, у море су се строваљивале десетине, стотине костура који су се распадали при паду. Било је као да је неко отворио страницу вагона пуног костију, тако се зарушавала обала и просипала што је до тада чувала у недрима. Одрон је био дуг више десетина метара, и лепо се могао видети профил огромне гробнице у којој је било још костију; било је јасно и да се она наставља на оба краја зарушеног дела. Док је брод мимоходио, у правцу његовог кретања одвалило се још неколико десетина метара обале, и нова бујица костију и лобања скотрљала се у море, праћена избезумљеним узвицима посматрача.

– То су наши, наши које смо овде изгубили док смо чекали бродове – узнемирено се Ивану, у пролазу и насумце, обрати Зечевић, стари краљев ордонанс и камердинер.

„Ја сам их и сам сахрањивао, било их је на стотине, на хиљаде... Ту смо их закопавали, само ту је било могуће по оним мразевима... Господе Боже, људи, гледајте

ово, гледајте, устали су да га поздраве, да поздраве свог команданта! Ово је страшно, ово је немогуће, људи, зар се ово стварно дешава?“

Публика, залепљена уз ограду, отворених уста и исколачених очију, занемело гледа за браздом брода и фантазмагоричним, сабласним приказом доживљеним усред бела дана; неки се крсте, неки само слежу раменима. Како брод одмиче, они се групишу по палуби и коментаришу шта су видели, мада многи и нису сигурни је ли то било стварно или нека мађија.

Иван пали цигарету и покушава да рационализује, како и приличи полицајцу.

Више од месец дана чекала је измучена српска војска на албанској обали да Савезници пошаљу спас. Глад, мраз, тифус, и непријатељски аероплани свакодневно су проређивали редове преживелих из леденог пакла Проклетија. Залеђе је било каменито, а и оно мало земље у њему било је тако замрзнуто да су га ашовчићи у изнемоглим војничким рукама једва могли огребати, па живи нису могли за умрле учинити више од укопа у песковитој обали. Када је српска војска коначно била укрцана и упућена на опоравак, за њом је на албанској обали вијугала бескрајна пешчана хумка. Две деценије су морски таласи ронили обалу, приближавајући се укопанима у неком чудном Божјем науму – да, Иван је сматрао да ово мора бити Божји наум јер ништа друго не може бити овако величанствено страшно и опомињуће! – да настави са својим науком људима тамо где је начас застао, можда само стога да би им дао времена да размисле, куда су кренули, и где ће тако стићи.

Једном је вода морала испрати тло до костију, несумњиво: али сви на броду, па и скептични и рационални Иван,

питају се једно: зашто баш у овом часу? Зашто су се костури забелели баш сада, када крај њих проносе мртво тело њиховог краља? А не, рецимо, само пола сата касније, или раније, кад ту страшну манифестацију нико не би ни приметио? У праву је Зечевић, као да су чекали смотру, да последњи пут поздраве свог команданта.

Стари камердинер се одсутно враћа палубом према Ивану, гестикулише, и невезано се обраћа сваком крај кога прође, каже понешто покушавајући да се поврати. Стане крај Ивана, а овај му пружи табакеру. Зечевић је давно оставио дуван, али сада му је цигарета потребна, он је у једном цугу скрати за трећину, дубоко удахне и задржи дим, па га испусти и на уста и на нос, Ивану се учини да ће му и на уши изаћи.

– Није ово тек тако, ово је нека опомена, као што је била и она кад смо полазили, а нико је није схватио озбиљно, чак ни митрополит. А лепо нас је Господ ћушноу, да се замислимо. А ми ништа, нема везе, само сујеверица, еее, а није тако, није, све има своје, ни она ’тица тамо не лети тек тако, него треба да имаш очи да видиш шта ти Бог поручује...

Иван слегне раменима, ставља Зечевићу до знања како не разуме о чему он то прича, али нема потребе да ишта пита јер је јасно да овај неком мора казати то што га тишти.

– Брод нас је чекао у Зеленици. Али краљ је, идући са Цетиња, хтео проћи наоколо, па одосмо прво у Будву, одатле у Тиват, па из Лепетана у Каменаре, и онда он затражи да се иде у Манастир Савину, да видимо крст Светог Саве, међутим већ је било касно и сви смо били промрзли.

„Њихова величанства преноћише на Дубровнику, али краља је нешто терало да нужно пре пута оде у Савину, и он нас ујутру окупи, па га тамо отпратисмо. Требало је само да запали воштаницу, помоли се за срећан пут и упише у манастирску књигу, но онда он пожелe и да позвони, и оде према звонари, позивајући кнеза Павла да га прати. Митрополит Гаврило приђе из пратећих кола, заусти нешто, па одустаде и пожуре за њима како би их сустигао. Мислим ја, није обичај да посетиоци бију звоно у невреме, макар се и о краљу радило, зато Гаврило хита. Остадох да пазим да се мотор не угаси, неће имати ко курблу да врти, једини сам ту од послуге.

„И видим их тамо како су се попели и примили се конопаца, кнез потеже први и разлеже се јасан, леп литургијски звук, а онда и краљ, али од његовог звона, одјекну неко чудно, тупо звоњење. Ја претрнух, а митрополит утом стиже до њих и оте краљу уже из руке, крстећи се.

„Остадох скамењен, али не зато што гледам где се попа дрзнуо да пркоси краљу, него зато што сам знао да је то било оно 'мртвачко' звоно, што звони само кад позива на погреб. И краљ у тренутку схвати шта је учинио, па се и он стаде крстити. Вратише се покуњени и све нам преседе, па и Савин крст. Где ћеш грђе знамење пред полазак на пут! И тако нам се и деси, а гледај сада и ово... Господе Боже, сачувај и спаси...“

И Зечевић је једнако хуктао, и вртео главом. А Ивану се појача она језа што му је малочас кренула дуж кичме, и он се стресе као грозничав.

2.

Фирер NSDAP-а и рајхсканцелар Немачке Адолф А. Хитлер стоји на прозору уреда у Вилхелмштрасе 77 и посматра своју престоницу. Зима је, и Унтер дер линден је сасвим оћелавила. Чини му се да кроз голо грање и јануарску измаглицу, и даље преко кровова театра Метропол и Хумболтовог универзитета може видети и Der Alte Fritz, бронзани монумент Фридриха II од Прусије.

На много начина, и из много разлога, њега је рајхсканцелар узео за своју кулу светиљу. Парадокси и судбина, дар и величина, то је Фридрихов живот, како га он види, и како, налазећи сличности са својом Schicksal, ласкаво подилази себи. Фридрих II је у младим данима спасење од намењене му војне каријере и терета круне био спреман да тражи чак и у избеглиштву и дезертерству, а ипак је на крају постао највећи војсковођа и најзначајнији владар своје домовине. Иако није желео да буде краљ-војник, попут свога оца, већ филозоф на престолу, као Марко Аурелије, шест је коња под њим сатрвено у борби, а он доказао да судбина постоји, тиме што од ње није успео да побегне.

Хитлер, дезертер из Austrian Landwehr, да би постао добровољац у Deutsches Heer, дубоко верује у судбину, и одавно је убеђен да је његова чврсто уплетена са судбином Немачке, то је вера коју он исповеда још од младићких дана. Од великог узора га разликује то што је он за својом судбином упорно трчао, а Фридриха је његова подло сачекивала иза угла.

Комплетна личност, једнако снажан и на перу као и на сабљи, Фридрих је пријатељевао са Волтером; кадар да се бори и његовим оружјем, на Волтерове опаске о хладноћи и туробности Пруса, написао је једну раздрагану еротску песму, за коју су знали само њих двојица, и колекционар који ју је даривао рајхсканцелару, ширећи тако овај невелики клуб посвећених једним истинским Фридриховим поштоваоцем. Свако може имати тридесет један том сабраних дела Фридриха Великог, али оригинал *La Jouissance*, писане само за Волтера, на француском – поседује једино претендент на његову славу, такође са уметничким склоностима, чак и видљивим даром, коме само околности сиромаштва и рата нису дале да га развије у професију, и можда на том темељу оствари и друштвени статус.

Како је само Фридрихово житије хипнотички деловало на Хитлера, да од младости не престаје да сања о таквој слави и части. И сада, као да је на путу да све то оствари. Дечак из Рансхофена покорио је горди племићки Берлин, у коме можда нико никада ни чуо није за тај аустријски заселак.

На дан проглашења Рајха, у Потсдаму, Хитлер је ритуално примио Фридрихово наслеђе када је, након пригодних говора, са Хинденбургом сишао у гробницу пруских краљева да положи венце на саркофаге Фридриха

Великог и његовог оца. Напољу се одвијао парадни дефиле трупа. Kronprinz Вилхелм је стајао испод трибине. Крај њега је стајао трећи кајзеров син Аугуст Вилхелм, сада тек популарни *Ауви* као Хитлеров посланик, одевен у смеђу униформу штурмбатаљона. Друга два кајзерова сина, принчеви Оскар и Ајтел, ни толико нису били удостојени – дефиловали су на паради у једном одељењу штурмбатаљона, прашили и знојили се као прости војници, са увијачима и ранчевима. Немачка је добила новог кајзера, и то је морало свима да буде јасно.

Ако је то било могуће, зашто би били неоствариви снови о Фридриховом сјају, и о величини Немачке, када су већ ту, надхват руке, када је најтежи део пута већ савладан?

Рајхсканцелар се осврте по свом уреду, не толико да би видео ко је све од позваних већ стигао и нечујно, пазећи да не наруши његов мир, заузео место за конференцијским столом, колико зато да би још једном замислио у простору како би требало да изгледа права рајхсканцеларија, достојна њега, и Фридриха Великог чији ће портрет и биста неизоставно доминирати њеним мобилијаром.

Ова стара рајхсканцеларија недавно је реновирана, као и цела зграда у Вилхелмштрасе, и уређена је у арт деко стилу, по замисли славног Паула Троста, који је током радова преминуо, Бог да прости. Хитлер је реновирање наредио незадовољан капацитетима велике дворане, мањком канцеларијских јединица и лошим стањем спрата и крова старог здања. Највећи добитак, међутим, за њега је било откривање ванредног дара једног од асистената на том послу, младог архитекте Алберта Шпера.

Мада функционална и елегантна, Тростова рајхсканцеларија није особито гламурозна. Светла је, благода-рећи источном зиду који је сав у великим прозорима, и пространа, али без много луксуза, изузев китњастих кристалних лустера и неколико класичних уља на запад-ном зиду. Чак ни фотеље нису праве фотеље, већ више некакве само мало удобније столице. Крај прозора стоји округли сточић намењен приватним ћаскањима, уз чашицу или шољицу. Канцеларија је уређена са укусом, али то је скоро па као неки спартански укус.

Хитлер пак сада жели римски двор, величину и раскош, *Pracht und Magnifizenz*; сатима је Шперу излагао своје замисли, а овај је све педантно бележио, и потом се појављивао са скицама које су биле прецизне попут каквих на волшебан начин снимљених фотографија канцеларових визија. Тако су се договорили и за нову рајхсканцеларију, са прилазним ходником монструозних димензија и радним простором величине игралишта. Не због канцелара, који себе и даље држи само за скром-ног војника свог народа и првог слугу државе, *Der erste Diener seines Staates*, како је говорио Фридрих, већ у славу величине Рајха који настаје под његовом командом.

– Ах, стиже и хауптман, сада смо сви ту – пренуше га из мисли непријатни, вречави вокали Јозефа Гебелса. Рајхсканцелар се осврте да види како у конференциј-ску салу журним кораком улази Рем, у ходу скидајући кожни мантил; дежмекаст и коцкаст, један збиља пра-ви „*Maschinengewehr-König von München*“, али у вицу, на слику и прилику. Хитлер не одоле да се не насмеје на нимало херојску појаву овог прерано отромбоље-ног снагатора, који је сада више личио на железничког чиновника, попут његовог оца, него на хероја револуције

и бруталног команданта Freikorps и SA одреда. Он погледа према великом сату са клатном смештеном у углу кабинета, било је десет минута до поднева, за када је заказао окупљање; наравно, ко би се и дрзнуо да закасни, сада, када су године борбе и страдања коначно награђене одајама у Вилхелмштрасе и Фиреровим балконом.

– Господо, заузмите своја места – каза Хитлер прилазећи столу. Фрик и Геринг су већ седели, као и Хајдрих, задубљен у некакво разврставање папира из мапе коју је донео собом; Гебелс седе на зачеље, Хес се смести до њега, потом им се придружи и Рем. Шмит и Даре седоше заједно, једну столицу даље смести се и Розенберг. Хитлер стаде у чело стола, заокруживши погледом присутне. Изузев Хајдриха, шефа SD-а, и Розенберга из Außenpolitische Amt, остали су били чланови Хитлеровог кабинета испред NSDAP-а, поверљиви партијски људи са којима се може конферисати о стварима које за остале чланове нове немачке владе морају остати тајна.

Много тога је протеклих месеци у Вилхелмштрасе 77 било само за уши NSDAP-а. Неколико седница било је одржано под стражом и безмало у конспирацији, јер је уред рајхспрезидента Паула фон Хинденбурга био ту привремено пресељен, док радови не буду окончани. По цели дан су се наоколо мотали молери и тапетари, а свако од њих могао је бити нечији доушник; најзад, и људима из окружења председника могле су бити сумњиве претеране активности у рајхсканцеларији, нарочито ако у њима доминира смеђа боја NSDAP-а.

Хитлер је све то стрпљиво издржао, плетући полако мрежу својих поверљивих људи, у министарствима, војсци, полицији, најзад и у самој влади. Годину након што је ступио на власт, још увек није био господар, али

сада је био сигуран да на то неће још дуго чекати. И управо је намеравао да учини један од крупнијих корака на том путу.

Након кратког пребирања по папирима расутим пред њим на столу, он подиже неколико листова откуцаних на писаћој машини са необично великим словима. Та је машина била његова замена за наочаре, тај знак слабости са којим није желео да се појављује у јавности, чак ни међу најближим партијским камарадима.

– Ми већ дуго будно пратимо деловање једног необичног удружења које воде господа Јевтић, Бенеш и Титулеску, удружења које носи претенциозан назив Мала Антанта – каза он без увода, па се накашља како би прочистио грло, трагајући за правим тоном.

„Већ ово име јасно сугерише каква њихова позиција може бити у односу према Немачкој, али, и да није тог имена, свеједно би њихова активност морала да побуди нашу пажњу.

„Вама је познато да су они прошлог децембра, на конференцији одржаној у Београду, донели одлуку о оснивању сталног органа званог Савет, као и Сталног секретаријата чије је седиште у Женеви, а такође су повисили број редовних годишњих седница на три, што не практикују ни многе националне Диете. То удружење постоји дуже од деценије, чинило се више на папиру, али његову ујурбаност примећујемо тек сада, у време успона нове националне Немачке, ту мислим пре свега на наш успех на јулским изборима. Од Мале Антанта се ствара федерација према осталим државама, федерација која добија заједничку управу. Поставља се питање: чему она треба да служи?“

Он застаде, тражећи нешто на листовима које је држао.

– Ево чему, према писању француске штампе. *Либер-џе* каже: „Формирање овог органа за одбрану уговора о миру наметнуто је опасношћу која прети равнотежи коју је остварила савезничка победа у 1918. години.“

– Они и даље без зазирања баратају појмовима победника и поражених – каза Гебелс.

– А коментатор *Котидијена* није ни скривао шта му је на уму: „Ова одлука је дошла... и као последица женевске одлуке о признању равноправности Немачке у питању оружања... Онда је сасвим природно што државе Мале Антанте желе да постигну да безбедност о којој се говори не буде за те државе само једна празна реч.“

– Наше право на наоружавање Французи њима представљају као непосредну опасност по њих. Они би да их све баце на Немачку – ускликну Шмит. Хитлер климну главом, са одобравањем.

– *Le Petit Parisien* вели: „Мала Антанта је чврсто решена да се успротиви сваком покушају мењања стања које је утврђено уговорима о миру.“ Па, нека онда неко посумња у њену стварну сврху.

„Само две седмице након нашег *Machtergreifung*, ови женевски органи чине ’крупан акт међународног значаја’, како се изразио Сити. Министри Мале Антанте створили су, како веле, ’јединствену међународну организацију’ Румуније, Чехословачке и Југославије.

„Мени је најзначајнија одредба овог споразума она која ограничава самосталност ових држава у вођењу спољне политике тиме што им забрањује да према осталим државама наступају самостално, без сагласности осталих двеју чланица. Не треба бити претерано проицљив, па погодити да ће то у пракси значити: без сагласности ментора ове творевине, пре свега Француске, али

и Британије. Јер ја некако не верујем да би се на пример Београд у заштити својих интереса пред Италијом много обазирао на мишљење Прага или Букурешта.

„Штавише, ови 'конструктивни чиниоци европске политике' изјављују да нису ексклузивисти, већ позивају и друге државе у чланство. За почетак, позивају Пољску! И истичу да није потребно подвлачити, шта би значила 'јединствена међународна организација' од Балтичког до Јадранског и Црног Мора.

– Када би Немачка изразила такву амбицију, то би био империјализам, зар не? И угрожавање европског мира – каза Розенберг. Зачу се жамор одобравања.

– Лондонски *Тајмс* је дао најдиректнији коментар: „Хитлеров успех је убрзао преговоре између Прага, Београда и Букурешта!“

– Став који је заузео *Тајмс* за нас је само један доказ више да у погледу умирења Европе немамо чему да се надамо од Велике Британије која иде... иде, овај... само са јачим батаљонима – збрза Рем. Гебелс набра обрве и некако чудно га погледа.

– Одавно се више не може сумњати у праве тежње Француске. Француска је мирољубива само на речима, док је на делу ратоборна – каза Хес.

– Француска је у свом заносу отишла толико далеко да је већ и од Шпаније учинила једну вазалну државу, јер, према изјавама одговорних шпанских министара, пројектовани тунел испод Гибралтара биће остварен пре но што се ико нада – вртео је главом Фрик.

– Па, тај пакт, с обзиром на његов чисто агресивни циљ који се јасно испољава на први поглед, може да изазове само забринутост и огорчење. Такав агресиван блок у најочигледнијој је противности са Вилсоновим

начелима као и са замишљу Друштва народа – рече Гебелс. – На иницијативу Француске и њених савезника организују се у Европи војни и политички блокови који су потпуно у супротности са принципима Друштва народа јер изазивају подвојеност међу европским државама.

На тренутак настаде тишина, и ишчекивање. Мада су први пут у оваквом саставу расправљали о Малој Антанти, до овог часа није било ничег стварно новог, и сви су упитно погледавали да им Фирер саопшти праве разлоге сазивања овог састанка и објасни Хајдрихово присуство јер он није припадао партијској елити, те је било очито да се ту налази из неког посебног разлога. А Хитлер није намеравао да одуговлачи:

– Одавно је јасно да ове активности нису неповезане и да представљају део једног ширег плана. Али у том плану постоји неколико врло слабих места за његове творце. Вама је познато да наши пријатељи Италијани, који се овим удруживањем осећају веома погођени, кумују несугласицама између старих савезника Француске и Југославије, односно српског врха у Београду, будући да ове две земље имају различите приоритете. Док Французи очекују италијанску помоћ против нас, и труде се да са Римом склопе савезништво, Југословени у Италији виде онаквог демона какав им је некада била Аустроугарска, и ја сам се озбиљно надао да бисмо ми то могли да искористимо придобијајући Београд на своју страну. Што би значило потпуну пропаст француских намера.

Рајхсканцелар ту заћута, спуштајући папире назад на сто. Станком је очито желео да нагласи озбиљност оног што ће казати.

– Нажалост, чини се да нас очекује расплет који нам никако не одговара. О сазнањима службе SD известиће њен шеф, обергрупенфирер Хајдрих. Изволите...

Рајнхард Хајдрих, некадашњи Oberleutnant zur See немачке Krigesmarine, сада чиновник NSDAP-а са месечном платом од двеста рајхсмарака, и амбицијом да се пробије у врх Партије, високи плавушан леденог погледа и арогантног држања, чека да Фирер седне, потом почиње да реферише монотоним, металним гласом.

– Овога пута SD није имала особит задатак јер се ради о готово сасвим отвореном политичком науму, код ког су били скривени само одређени технички детаљи, па ни они не баш најбрижљивије.

„Вама је познато да, након ратног савезништва, Београд има и посебне односе са Француском утврђене склапањем тзв. Париског пакта 1927. године, али две земље до данас немају потписану војну конвенцију, као што је Париз има са осталим својим протежеима, Пољском, Чехословачком и Румунијом. Томе је кумовала несагласност француског и југословенског погледа на Италију, како је већ Фирер казао, и то је била добра околност за сваког ко би пожелео да мало разлабави Версајски блок.

„Те клијентске државе, неке за свој настанак, неке пак за своје јачање, наравно, дугују захвалност Француској и Британији, али ниједна захвалност не може бити трајна ако почива тек на некој давнашњој услузи, која се мора отплаћивати несразмерним, зеленашки разрезаним обавезама примљеним за вечита времена. Међутим, то је управо оно што Париз и Лондон очекују, а ако не добију, онда отворено захтевају. У том смислу Југославија је, будући једина међу протежеима без заштите какве војне конвенције, и притискана да делује противно захтевима своје регионалне безбедности, била надамак тога да се од овог блока дистанцира.

„Уверавам вас да имам чврсте доказе да је краљ Александар био почео да о Немачкој размишља као о могућем савезнику против Италије!

„Свакако вам је познато, да од како је NSDAP освојила власт, Француска води велику кампању такозваног 'обуздавања Немачке', и њени емисари и аташеи даноноћно, неки јавно а неки тајно, обилазе светске престонице и хушкају против нас. У томе је нарочито истакнут бивши министар рата Луј Барту, који ће, према нашим сазнањима, преузети ових дана Министарство спољних послова! То, такође, не може бити случајност.

„Подсећам вас да је то онај Барту који је у Ђенови осујетио британски предлог о ревизији уговора о миру и пребацивању дела трошкова са Немачке на савезнике, и који је руске терористе примио на конференцију и поздравио их са „L'honorable Messieurs“. Ради се о особи која пропаст Немачке жели колико је то желео и Клемансо. Макар са Немачком пропао и свет!

„Према ономе што смо могли сазнати, он планира мобилисање Пољске, Чехословачке, Румуније и Југославије, уз давање или унапређење одређених бенефиција. Са Југославијом, на пример, намерава да у најкраћем року склопи војну конвенцију, што је толико дуго Француска одлагала. Сазнали смо да ће један од првих корака које ће Барту предузети по ступању на дужност бити посета Београду.

„Али најгоре тек треба да се деси: план Париза и Лондона је да у овај блок увуку и Грчку и Турску! Тако би се под једном капом, оном Маријанином, нашао збиља значајан део Европе.“

– Како то? – узврпољи се Рем. Хитлер потражи Гебелса погледом пуним значења, овај му узврати једнако

заверенички. Настаде комешање у коме су потпун мир сачували само Розенберг и Гебелс, наравно и Хајдрих који је наставио да говори, као да није чуо упадицу.

– То су намерни остварити тако што ће Југославија склопити некакав балкански пакт са Румунијом, Грчком и Турском, у форми мера против бугарског ревизионизма. Уговор је већ формулисан, као да служи томе да зајамчи сигурност граница балканских држава од агресије неке друге балканске државе, саме или у савезу са неком страном силом. Једино што Грци траже да из одредби уговора буде изузета обавеза узајамног помагања у случају агресије неке небалканске државе јер зазиру од увлачења у могућ југословенско-италијански сукоб: видите, са тиме сви рачунају. Међутим, Бугарска је само изговор.

„Ово није нека државна тајна, али постоје и закулисни контакти и преговори, војне и безбедносне природе, из чијег је садржаја потпуно јасно да Француска ствара велик антинемачки блок. Почетак реализације овог плана очекујемо врло брзо, у следећих месец или два. Припремио сам извештај, и преписе најзначајнијих оперативних докумената, па ћу вам их сада уручити да погледате детаљније.“

Хајдрих крену око конференцијског стола делећи руководиоцима NSDAP-а свој билтен. Неколико минута протекло је у тишини, коју је реметило само шуштање папира, и једно „хм“, које је, чини се, дошло са Ремове стране. Опазивши да Рем вуче кажипрстом по редовима, Розенберг подиже шаку да скрије осмех који му се отео.

– Нисам понео наочаре – рече Рем више као за себе.

Рајхсканцелар је добовао прстима по столу чекајући прве реакције.

– Толико француско поуздање у некаквог Александра – заврте Фрик главом – Је ли тај човек икада био у некој званичној посети Француској? Мени није познато да ту има неких специјалних веза.

– Не, није био – каза Гебелс – али то и није важно. Његова номенклатура сарађује са Паризом још од ратних дана. Постоје интензивни контакти на нивоу обавештајних служби, војног врха и масона; Александар је утицајан масон. Француски топови и француски шпијуни непрестано путују из Прага у Букурешт и из Букурешта у Београд. Целом овом акцијом руководи се из Париза.

– Le Roi Alexandre de Yougoslavie? Звучи баш отмено, зар не? Видите, још му је прадеда био тек сељак, а он: Le Roi, ни мање ни више – каза Геринг.

– Прадеда му је заправо био више хајдук, Der Räuber, али, зар не почива свако племство на неком разбојништву? – насмеја се Гебелс. – Мислим да смо са таквим судом сагласни сви у нашој радничкој држави.

– С тиме би се сложили и бољшевици, они можда још и пре, у њиховој радничкој држави – наруга се Геринг, не скривајући негодовање због ове примедбе. На то га је обавезивало ако не племенито порекло, а оно барем детињство проведено у замку Велденштајну. – Назив „племић“ изведен је из појма „племенитости“, за име Бога.

– Ми смо са племством завршили! И са свештенством, и свим сличним социјалним паразитима – процеди Рем љутито.

– Наши монархисти су морали горко да се разочарају, ономад, кад су се понадали да ћемо им дозволити да свечано прославе кајзеров рођендан? – рече Гебелс.

– То треба потпуно ућуткати. Као и црквене кругове, и сав тај багаж прошлости – жестио се Рем.

– Видите само оног Херцога фон Виртемберга, какве нам је све недаће направио на плебисциту, да смо морали да га ставимо у заштитни притвор – љутну се Гебелс. – Нема ништа инфамније него кад *iosyoda* саботажу против државе хоће да вежу за некакву имагинарну традицију, или за љубав према Богу.

– Наше, немачко племство тек треба да створимо. Створићемо га из крви и родне груде! – каза Даре. – Створићемо и нову цркву, наместо „вере покорних“, коју су нам подвалили јудеохришћани да би нас лакше уништили!

– Хришћански светоназор је израз јеврејске малодушности, а не германског херојског осећаја. Праштање, испаштање, покорност, унижавање себе, све је то туђе германском духу и убија живе силе народа – надовеза се Гебелс.

– Да не говоримо о томе да по хришћанству постоји само један изабрани народ, јеврејски, и да је због тога свачији други националистички осећај недозвољен, као смртни грех – рече Розенберг.

– Вратимо се теми – пресече Хитлер – Александрова *poblesse* није битна. Бринимо о томе што неко непрестано увећава његов, хм, посед и његов утицај, само зато да би то све употребио против нас.

– Тесно повезани Београд, Букурешт и Праг можда не могу уистину представљати велику силу, како се надају Французи, али ако им се придруже Грчка и Турска, онда ће тај Александар, као први међу једнакима, постати значајнији од Џорџа V! – каза Даре помало усплахирено.

– Још горе ће бити то што може другима дати лош пример, да помисле како се исплати бити против Немачке! – надовеза се Розенберг.

– Да можда мало не претерујемо у забринутости? – запита Геринг, одсутно листајући Хајдрихов извештај. За ручак би требало да буде у Шонефелду; Фиреров јутрошњи изненадни позив му ствара проблем у распореду, а још увек не види да овај састанак има неку значајну тему, због које би требало да се одрекне планиране доколице.

– Мислим, не дајемо ли Београду превелик значај?

– Са Србима морамо бити опрезни – пресече Хитлер сваку могућност да се дискусија развије у неком релаксираном тону. – У њима постоји неисцрпна отпорна снага. Били смо им 1915. одсекли главу, а они оживели. Суочени са поразом, они су тада, уместо да положи оружје, целу војску одвели у избеглиштво! Па ко би се други у ово модерно, невитешко и издајничко доба дрзнуо да уради тако нешто? Ко би се усудио да одведе стотину хиљада људи на онакво мрцварење, ризикујући да се у дивљини побуне и поубијају команданте? Али Србин је, и без неког свог Хегела, од државе начинио своје највише божанство! Од како су се решили Турака, видите само колико су нарасли за свега пола века стварне слободе. Оно што долази од њих значи опасност за нас јер нас мрзе и дуго нам неће веровати. Мени је због тог њиховог анимозитета помало криво јер се наша војска у Великом рату понашала часно, а приписани су јој греси ћесарских солдата, где су у насиљу предњачили заправо њихови словенски рођаци. Ја бих лично волео да их пацификујем, пре него да их имам на врату, јер могу да дестабилизују цео регион. Али, Genosse, чујмо и ваше мишљење...

– Ако дозволите – огласи се Хајдрих – управо та њихова држава је и њихова највећа слабост јер они се бројем нису увећали, нити ће се још дуго моћи опоравити од ратних губитака, а оно њихово и лојално, чиме

располажу, расплинуто им је на великој територији коју насељавају нама склони елементи. Ту не мислим само на бројну немачку популацију у области званој Војводина, већ и на германофилски, аустрофонски елемент међу југословенским становништвом. Ако су Срби били 1914. против нас, господо, не заборавимо, сви су остали тада били на нашој страни. Не заборавимо да су Срби тада једини у региону били у блоку Антанте, и то чак и не толико по сопственом избору, колико их је тамо сместила непромишљена авантура Беча. Мислим да ми треба да делујемо у том правцу, да у Југославији придобијемо све остале, а онда ће Срби изгубити на значају. Ето их онда Французима и Енглезима, нека им, неће бити важно.

– Као да већ говорите о уништењу Југославије, а то значи о ратном расплету – каза Хитлер. – Наравно да морамо имати формулисану и такву стратегију, али нама више у прилог иде неко мирно решење, а то значи решење које би обухватило и Србе. Видите, Југославија сама по себи нема неког значаја у војном смислу, најмање може имати значаја какав имају Грчка или Турска, али у случају да једном будемо принуђени да уредујемо на пример у Грчкој, што увек морамо имати у плановима као отворену могућност, изложили бисмо Југославији бок у дужини од најмање триста педесет километара. А ако би Београд наступио непријатељски, ето вам и турског и ко зна чијег још мешања, и наша акција не би могла остати, хм, у ограниченом обиму. Не, не, са овим проблемом се не треба залетати. Када се ради о Југославији, ратна опција мора бити последње за чиме ћемо посегнути.

– Ви се надате да Александар ипак може радије прихватити наше пријатељство, него француске директиве?
– запита Хес усиљено и очигледно само реторички.

– О, не, никако – насмеја се Хитлер устајући. – Друго нешто имам на уму, због тога сам и сазвао овај састанак.

Скрстивши руке на леђима, он учини неколико корака дуж стола, до тачке са које је могао да својим сугестивним погледом обухвати све учеснике саветовања.

– Румунија и Чехословачка ме не брину много, али у случају неминовности војног расплета, Турска и Грчка представљају веома озбиљан проблем због својих морских пролаза. И док бисмо евентуалну некооперативност Грчке можда могли да брзо сломимо, са Турском не смемо ризиковати, превелика је да бисмо је силом покоравали, и предуго би трајало, извесно са Французима и Британцима за вратом. Стога не смемо дозволити да се она икако повеже са Паризом и Лондоном. Морамо је задржати барем у стању пријатељске неутралности, што бих желео да остваримо и са Југославијом. То би био ако не једини, а оно најбезбеднији пут нашег успеха... Али се бојим, *да са овим владаром у Београду* то неће бити могуће!

Ту он заћута, одмеравајући ефекат својих речи.

– Ако сам схватио – огласи се Геринг – сматрате да нама Југославија сасвим конвенира, а да је битно само то да буде под *прихваћљивом* управом?

И свима у тренутку постаје јасно због чега је састанак сазван.

Е, тек ће сада потрајати, опрашта се Геринг од Schönfelder Hof, од његове трпезе и подрума. Но, добро, то је барем боље од јалових анализа дугорочних политичких калкулација, што се чинило да ће бити бескрајна тема конферисања.

Фрик се исправио и ишчекује, а Розенберг се смешка као неко ко зна крај приче. Гебелс настоји да очува

достојанствени мир, као и остали, једино је Рем оловку којом се играо стиснуо о таблу стола тако силно да се преломила. Онда рече журно, као да тиме жели да објасни своју реакцију.

– Имају Срби једну пословицу коју сам запамтио. Кажу: „Много је мачку говеђа глава“! Па ће тако и том њиховом краљу...

– Ха, па то је сјајно? – обрадова се Гебелс – дајте, молим, да запишем... Знате ли, како то звучи у оригиналу, на српском?

– Шта сам ти ја? Теренски асистент? – слеже Рем раменима око своје биволске шије. Хитлер још једном измени поглед са Гебелсом, а овога пута у некој комуникацији им се придружи и Хајдрих. Нико од присутних не примети ову врсту посвећености.

– Проучио сам студију коју су сачинили SD и Außenpolitische Amt – каза Фирер враћајући се на своје место. Наслонивши се рукама на плочу стола, он се нагну према својим сарадницима. – Сматрам да југословенске антагонизме можемо искористити већ овог часа, без опасног, можда и двосеклог ратног расплета. Сликвито речено: уместо мача, господо, употребићемо оштрицу скалпела!

Потом се окрену ка Розенбергу и запита:

– Како сте рекли да се зове онај политички активист са којим сте остварили оперативни контакт?

– Ванчо Михаилов, мој Фиреру – каза Розенберг, отварајући своју актен-ташну.